

EL LITORAL METROPOLITÀ DE BARCELONA

- **Del Foix al Tordera, la geografia del litoral metropolità abasta àmbits molt diversos,** des de la plana del Garraf, el propi massís del Garraf, el delta del Llobregat, el continu urbà del Barcelonès, entre el Llobregat i el Besòs, l'estreta franja del Baix Maresme, el Maresme Central fins el far de Calella, i l'Alt Maresme.
- **La localització litoral i la proximitat a Barcelona fan aquest territori especialment atractiu** tant per la residència com per activitats econòmiques intenses, d'acord a les característiques de cadascun dels seus àmbits. Hi ha grans ciutats amb tradició industrial, com Vilanova i Mataró, i ciutats que creixeren i s'industrialitzaren molt ràpidament, com les del Baix Llobregat, Badalona i Sant Adrià, avui totes en procés de transformació cap a activitats més orientades als serveis. Hi ha ciutats amb tradició turística i cultural, com Sitges, i d'altres, com les de l'Alt Maresme, en procés de reconversió i dinamització turística.
- **La transformació del litoral s'ha accelerat en els darrers deu anys, incrementant els dèficits existents en infraestructures i equipaments.** Barcelona i els municipis del continu urbà del Barcelonès estigueren perdent residents i activitats industrials en la darrera dècada; mentre les activitats es desplaçaven cap a l'interior de la Regió Metropolitana o es deslocalitzaven fora de Catalunya, molts barcelonins han tendit a desplaçar-se als municipis del litoral ocupant antics habitatges secundaris o habitatges de nova construcció. En els darrers cinc anys s'observa que creix tant el Barcelonès com la resta del litoral, degut sobretot a l'arribada de nous emigrants. Aquest procés de creixement en onades ràpides, que ja es produí als anys seixanta, crea una sobrepressió sobre les infraestructures ambientals i de mobilitat, i sobre els equipaments socials, que ja eren precaris i tenien forts impactes sobre el paisatge i el medi marí. En el litoral metropolità s'hi troben tant àrees de gran qualitat urbana i activitats d'excel·lència com zones d'extrema degradació ambiental, amb activitats obsoletes o de poc valor afegit.
- **El litoral és un territori d'una gran complexitat,** degut a la superposició de moltes activitats i infraestructures en un paisatge vulnerable, amb el sòl urbanitzable exhaurit en molts municipis. El delta del Llobregat, en la cruïlla entre el litoral i l'eix del Llobregat, ha acabat per concentrar grans nodes de transport intermodal i intercontinental, plataformes logístiques i grans àrees industrials. A més, al litoral s'hi concentren 2 centrals tèrmiques, 2 incineradores, 2 grans depuradores, 12 ports esportius 2 ecoparcs, 2 dessaladores, un gran abocador al Garraf, i una densa xarxa de col·lectors, línies de metro i de ferrocarrils,

carreteres i autopistes que se superposen al llarg d'una costa intensament urbanitzada. Només l'Eix del Llobregat i el Besòs tenen un nivell de complexitat territorial i de tensions socials i econòmiques comparables al del litoral metropolità. En el litoral les competències de les institucions de l'Estat, autonòmiques o locals, se superposen sovint d'una forma confusa.

- **El litoral és un territori extraordinàriament dinàmic.** Aquí s'han produït les transformacions socials, econòmiques i urbanístiques més importants de Catalunya en els darrers vint-i-cinc anys, però, al mateix temps, el paisatge s'ha degradat en el seu conjunt.

... un territori atractiu, sotmès a transformacions accelerades

- El litoral metropolità ha estat fins l'actualitat un territori molt atractiu, tant pel clima o el paisatge marítim, com per la seva capacitat de relació amb l'interior de la península ibèrica i Europa a través del Llobregat i el corredor prelitoral, i per suposat pel seu caràcter marítim i portuari. Així, al llarg de la història ha estat **un territori extravertit**, des de l'època romana i medieval, a la del comerç amb les Antilles, quan es construïren els ferrocarrils de la costa, els eixamples de les ciutats, més recentment per l'afluència turística, la implantació de seus d'empreses internacionals.
- El litoral metropolità de Barcelona ha estat possiblement **el territori de Catalunya que més s'ha transformat al llarg de la història**, d'una forma espontània, o projectada, d'una forma singular en cada ciutat i àmbit territorial, però gairebé sempre acceleradament i amb gran intensitat, tal i com també succeeix en l'actualitat.
- Així, **en els cinc anys s'han produït creixements accelerats de la població resident**, tant procedent de Barcelona com estrangers, que a molts municipis estan generant noves necessitats d'equipaments, d'habitatge i d'infraestructures, i suposen tant un risc de noves formes d'exclusió social com una oportunitat per revitalitzar teixits socials i recrear la identitat cultural de cada ciutat.
- El litoral metropolità de Barcelona és avui **un territori integrat en un mateix mercat de treball i de relacions**. Paradoxalment, les mateixes infraestructures de mobilitat, carreteres, autopistes i línies de ferrocarril, necessàries per servir la mobilitat al llarg del

corredor litoral, separen les façanes de moltes ciutats amb el mar i en general causen forts impactes.

- S'està iniciant **un nou cicle de desenvolupament metropolità**, marcat pel creixement simultani tant del Barcelonès com de la resta de comarques metropolitanes. Així, els fluxos de mobilitat interurbana al corredor litoral, tant per vehicle privat com per transport públic i ferrocarril han augmentat. Només el primer tram de l'eix del Llobregat i del Besòs generen tanta mobilitat com el litoral metropolità, on es produeixen els majors percentatges d'utilització del ferrocarril de Catalunya.
- **Barcelona ciutat ha esdevingut un centre turístic important**, el turisme tradicional de sol i platja centrat en municipis de l'Alt Maresme està en procés de reconversió. Només Sitges, Calella, Pineda i Santa Susanna, i Malgrat, són municipis amb activitats turístiques predominants.
- En general, **els municipis litorals petits i mitjans són bàsicament residencials**, amb teixits econòmics febles, algunes indústries tradicionals, construcció i comerç.
- **Els polígons industrials es transformen en àrees d'activitats econòmiques diverses**, representatives, logístiques, comercials, d'oci. Molts d'aquests polígons són de mides reduïdes i es localitzen a les vores de les ciutats, especialment sobre les autopistes litorals.
- **Iniciat el procés de desindustrialització, s'han produït també iniciatives de zones d'activitats avançades**, amb major densitat de llocs de treball i més valor afegit, sobretot al delta i als grans municipis i sovint ocupant la primera línia de costa.
- La pressió sobre el litoral és comuna a la major part de zones costaneres de la Mediterrània nord, i del món. Actualment **prop d'un 70% de la població del país viu en una franja entre el mar i vint quilòmetres cap a l'interior**. El 50% de costa catalana està ocupada. Unes 300 hectàrees s'urbanitzen cada any a Tarragona, i unes 300 a Girona.

...una societat més fragmentada, multicultural

- La percepció de **la identitat cultural de cada municipi s'està transformant**, tant per l'arribada de nova població immigrada com per la major mobilitat residencial i laboral i la integració metropolitana dels municipis.
- A les ciutats del litoral metropolità **hi resideixen cada dia més persones que potser hi visquin temporalment**, que no hi ha nascut, i, que arriben procedents de més països i més llunyans que mai.
- **No hi ha conflictes socials greus, però creix el risc de segregació espacial** de la població, en un context de canvis en les estructures familiars i les institucions socials que ultrapassen l'àmbit del litoral metropolità. És necessari la millora de l'espai públic en barris degradats, de l'habitatge i dels equipaments.
- **Els ciutadans perden vinculació amb el lloc de residència** i tendeixen a esdevenir, més impacients amb els problemes existents però paradoxalment també més passius per implicar-se en la seva resolució. La recuperació i activació d'elements de significació urbana, especialment del patrimoni cultural, de l'espai públic i dels teixits d'associacions locals, és important per facilitar una major vinculació de la població amb el lloc.
- **Els elements de referència cultural del paisatge, el patrimoni arquitectònic o els antics camins i rutes, han estat sovint banalitzats** i quan subsisteixen són poc més que anecdòtics. Hi ha poques activitats socials i culturals relacionades amb el caràcter i la tradició marítima dels municipis litorals.
- **Existeix un patrimoni cultural valuós i una extraordinària tradició marítima, insuficientment valoritzada**, però. Les activitats populars, i associatives, fins i tot festes i commemoracions, que avui depenen en una mesura, potser excessiva, de les administracions, tenen un paper cabdal per facilitar la interculturalitat i evitar el risc d'exclusió social.

...un paisatge intensament transformat, amb dèficits estructurals

- El litoral s'ha transformat intensament, i acceleradament, en períodes relativament curts de la seva història, generalment d'una forma espontània i **acumulant dèficits d'infraestructures i equipament**, com succeí al llarg dels anys seixanta. Durant la dècada dels vuitanta i noranta, amb la població global estabilitzada, els llocs de treball es desplaçaren paulatinament des del Barcelonès als eixos del Llobregat i al Besòs, la residència es desplaçà sobretot al litoral, amb densitats relativament baixes, o transformant segones a primeres residències creant demandes sobtades sobre unes xarxes en general precàries.
- Els municipis litorals estan **densament ocupats, molts d'ells propers ha exhaurir el sòl urbanitzable**.
- La majoria de rieres del litoral no reben a penes manteniment, les pluges torrencials generen riscos d'inundació en alguns llocs i en general provoquen l'arrossegament de tota mena de sòlids contaminant les aigües marines que, com els fons, ja tenen nivells de contaminació alts deguts a dècades d'abocaments sense depuració. **Els dèficits de sanejament, l'estat de degradació de les rieres, i la qualitat de l'aigua i dels fons marins que se'n deriva, és un dels problemes més greus del litoral**.
- **La carretera Nacional II al Baix Maresme, i en general les carreteres al llarg del litoral, tenen una elevada accidentabilitat**.
- **La xarxa ferroviària i de transport públic al litoral té nivells alts de congestió en les entrades a Barcelona**, i causa impactes socials, urbanístics i ambientals al llarg del seu traçat per la costa, on encara resten passos a nivell.
- **La xarxa viària del litoral és ineficient, en les entrades a Barcelona, les tarifes del peatge no responen a cap lògica de gestió òptima de la capacitat. Hi ha una manca de connectivitat entre les xarxes locals i les autopistes**.
- **El Delta del Llobregat, més pel desenvolupament logístic que per l'ampliació del port**, pot tenir problemes d'accessibilitat a mig termini fins i tot si es realitzen totes les inversions de connexió viària i ferroviària previstes.

... un medi artificialitzat, molt vulnerable

- **La fragilitat dels ecosistemes litorals ha estat exacerbada per la rigidització de la costa**, amb els dics dels ports, espigons i obres de defensa diverses, i la urbanització quasi contínua a la costa i la ocupació de les capçaleres de les conques, que ha impermeabilitzat el sòl augmentant el risc d'avingudes en la costa. Els abocaments no depurats d'aigües al mar ha augmentat el risc de generació d'escumes; els dics dels ports i els espigons han modificat la dinàmica litoral de la sorra, acumulant sorres en determinats llocs i accelerant la regressió d'altres; el dessecament dels aiguamolls litorals ha eliminat un filtre natural entre el mar i el continent.
- Les parcel·les de sòl no urbanitzable, independentment de la seva regulació urbanística, tenen ja un preu de venda gairebé a nivell urbà i els propietaris no han tingut fins ara cap incentiu per tenir cura de la qualitat del paisatge. Mentre els centres urbans s'han anat rehabilitant, **el paisatge periurbà s'ha degradat enormement**.
- Determinades formes d'explotació agrícoles intenses i tècniques de pesca han contaminat els aqüífers, augmentat els riscos d'inundació i empitjorat la qualitat dels fons marins.
- El fenomen incert però probable de **l'augment del nivell del mar per l'efecte hivernacle** podria causar un impacte gravíssim sobre les platges i els usos ubicats prop de la costa, molts d'ells de caràcter estratègic (ports, línies de ferrocarril i carreteres, centrals de producció elèctrica, incineradores, depuradores, dessaladores...).
- **Els accidents de trànsit en la carretera Nacional II en el seu pas per les poblacions del Baix Maresme** és segurament un dels impactes socials més greus que pateix el litoral metropolità.

...de gestió molt complexe

- **La gran pressió d'usos que suporta el litoral metropolità ha comportat una creixent complexitat territorial, de molt difícil gestió per part de les Administracions**

públiques, amb competències poc clares i problemes greus de finançament per eixugar els dèficits d'infraestructures i d'equipaments acumulats, i millorar la qualitat del paisatge.

- **El desequilibri entre la capacitat financera dels ajuntaments, i les seves competències, cada dia més importants** en aspectes relatius a la gestió dels serveis a les persones i el medi ambient, és especialment greu en municipis litorals residencials, com els del Baix Maresme o alguns del Delta del Llobregat, sense sòl per poder desenvolupar una base econòmica pròpia ni generar nous recursos.
- **Els propis límits municipals, d'origen medieval, o els comarcals, presenten disfuncions que han de ser resoltes** via mancomunitats i convenis de cooperació entre els municipis.
- La gestió d'aquest territori complex i vulnerable, està **sotmès a demandes molt irregulars de recursos, segons la hora del dia, el dia de la setmana o el mes de l'any**, sovint escapa a les competències superposades de totes les administracions, i en qualsevol cas el nivell d'informació i coneixement que actualment es té d'ell, i la capacitat d'anticipació de les diferents administracions, és insuficient en molts els sectors. Efectuar un seguiment permanent de les dinàmiques en curs, i propiciar una participació institucional i ciutadana amb coneixement de causa és indispensable per millorar la presa de decisió.
- **Els grans projectes de reurbanització a Catalunya han estat vinculats a la zona costanera**, a Barcelona i Sant Adrià, també a Badalona, Mataró o El Prat, i Vilanova i la Geltrú actualment en reconstrucció. Donada la densitat d'ocupació existent ja al litoral, es difícil plantejar projectes urbanístics en el quals els aprofitaments públics generin recursos per infraestructures generals, o un nombre significatiu d'habitatge social. Els projectes de reconstrucció urbana son extraordinàriament complexos de gestionar, fins i tot quan suposen augmentar les densitats edificatòries.
- La tendència de les darreres dècades ha estat l'aplicació de solucions puntuals a problemes que són estructurals i que afecten a tot el litoral. Però la complexitat territorial del litoral metropolità fa que qualsevol actuació important no pugui definir-se independentment de la resta, la qual cosa dificulta molt que s'activin els projectes de transformació estratègica que necessita el litoral metropolità de Barcelona. No és casualitat que, fins ara, **tots els grans projectes de transformació del front litoral a la ciutat de Barcelona hagin requerit d'esdeveniments emblemàtics**, des de l'enderroc de la Muralla del Mar el 1888, amb motiu de la primera Exposició Universal celebrada al Parc de la Ciutadella, fins el

Fòrum del 2004, esdeveniments capaços de mobilitzar i concertar totes les voluntats socials i institucionals en una mateixa direcció.

- L'objectiu final del Pla Estratègic del Litoral Metropolità és contribuir a posar en marxa processos continus de planificació i gestió integrada adreçats a la solució dels problemes estructurals d'infraestructures i equipaments, la reurbanització de les ciutats i la reinvençió del paisatge cultural marítim.

ELS PROBLEMES ESTRUCTURALS QUE PATEIX EL LITORAL METROPOLITÀ

- El litoral metropolità pateix una sèrie de dèficits estructurals que limiten greument la seva capacitat de transformació social i econòmica:
- **El paisatge s'ha degradat, tant en relació als seus valors ambientals com culturals**, en part per les expectatives d'urbanització del sòl, fins i tot del ja protegit com a no urbanitzable, ocupat per usos semi-industrials, de lleure i altres, i per l'abandonament de les rieres.
- **La xarxa de sanejament és precària i està ultrapassada per les necessitats actuals** (no existeix encara EDAR a l'Alt Maresme). Els col·lectors, emissaris, estacions de bombeig tenen un manteniment insuficient.
- **Les aigües i els fons marins estan contaminats, després de dècades d'abocaments no depurats** (a Badalona, per exemple, descontaminar la façana marítima antigament ocupada per indústries ha costat al voltant de 18 M€). En episodis de pluja intensa els arrossegaments de les rieres provoquen nivells de contaminació que aconsellen sovint prohibir el bany al mar.
- **La sorra a les platges ha patit una severa regressió** en el cas d'alguns municipis, en general a ponent dels dics dels ports (Baix Maresme, Barcelona, zones del Garraf, Maresme Central), mentre que en d'altres s'han format grans platges (Alt Maresme, Castelldefels). És una costa molt artificialitzada, que necessita arribar a un nou equilibri artificial que minimitzi la necessitat de regeneració artificial.
- **La xarxa viària i ferroviària del litoral és ineficient, en les entrades a Barcelona i el Delta del Llobregat, té nivells alts de congestió** i causa impactes socials, urbanístics i ambientals
- **La carretera Nacional II al Baix Maresme, i en general les carreteres al llarg del litoral, tenen una elevada accidentabilitat i, conjuntament amb el ferrocarril, provoquen greus impactes urbanístics** que limiten enormement les possibilitats de desenvolupament del litoral.

- **Existeixen barris pendents de remodelació.** La remodelació de teixits urbans antics, poc densos però amb trames viàries febles, per augmentar densitat residencial i d'activitats. La ubicació de noves estacions de ferrocarril ofereix la possibilitat de desenvolupar operacions de nova centralitat.
- **Els equipaments educatius, sanitaris i culturals tenen una qualitat insuficient.** Si bé s'han anat desenvolupant a mesura que l'increment poblacional els demanava, però en ocasions s'han construït amb instal·lacions precàries. El fet que molts municipis litoral hagin rebut en pocs anys població que ha ocupat segones residències ja existents ha suposat una demanda sobtada de nous serveis i equipaments.
- **Els polígons industrials estan subequipats,** tot i que es transformen en activitats amb major densitat d'activitats terciàries intensives (comerç, exposició, disseny i altres).
- **Els turisme es troba en procés de reconversió** a l'Alt Maresme. L'emergència de Barcelona com a destinació turística internacional, l'existència de ciutats amb tradició turística i cultural com Sitges. La qualitat de l'oferta turística i d'activitats de lleure al litoral metropolità és molt baixa en relació a la seva potencialitat.
- **L'agricultura i la pesca són activitats econòmiques marginals,** que resulten econòmicament viables perquè no internalitzen costos externs i, fins ara, en el seu conjunt han tingut impactes ambientals negatius.
- **Els teixits socials locals s'han debilitat i depenen excessivament de la promoció de les institucions públiques.**
- **El patrimoni cultural es troba insuficientment valoritzat,** tot i que existeix un nombre elevat de jaciments arqueològics íbers i romans, torres de guaita, castells i monestirs, fars, vil·les d'indians, entre altres bens culturals.
- **Hi ha problemes de capacitat de gestió per part de les institucions públiques,** excessivament sectorialitzades, per resoldre problemes més interdependents, i problemes de coordinació entre institucions de l'Estat, autonòmiques i locals.
- **Els Ajuntaments del litoral s'enfronten a la insuficiència financera de la majoria de municipis, però amb una problemàtica més agreujada per la major confusió**

competencial i per haver esgotat bona part de la seva capacitat de creixement urbanístic.